

ному праві конституційну деліктоздатність мають два види суб'єктів: 1) індивідуальні (громадяни України, депутати всіх представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування; посадові особи тощо); 2) колективні (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян та інші соціальні утворення, (наприклад, комітети та комісії представницьких органів, виборчі комісії тощо).

Суб'єктивною стороною конституційного правопорушення є вина, зміст якої залежить від характеру суб'єкта, що несе відповідальність. Так, якщо це індивідуальний суб'єкт, то у змісті вини важливе значення має психологічне ставлення особи до своїх протиправних дій та їх можливих наслідків. Щодо вини колективного суб'єкта, то вона визнається лише тоді, коли цей суб'єкт, маючи можливість вибору, обрав саме неправомірний варіант. При визнанні вини колективного суб'єкта конституційна відповідальність покладається саме на колективного суб'єкта, а не на окремих членів колективу чи керівників, які, при цьому, паралельно можуть нести особисту відповідальність за власні протиправні та винні дії, пов'язані із виною колективного суб'єкта. Чинне законодавство передбачає випадки, коли за протиправні та винні дії своїх працівників, що здійснювалися ними у межах службових обов'язків, відповідальність несуть колективні суб'єкти, відповідаючи за них як за власні діяння (ст. 56 Конституції України). У таких випадках відповідальність несуть обидва суб'єкта конституційного права: як член колективу, так і сам колектив.

Таким чином, для складу конституційних правопорушень характерні свої особливості, зокрема: 1) наявність власної специфіки об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони конституційного делікту; 2) юридичне закріплення на рівні Конституції України та окремих статусних законів, які визначають правове становище окремих суб'єктів конституційних правовідносин; 3) розміщення елементів складу конституційних правопорушень, як правило, у різних статтях конституційно-правових актів.

СПІВВІДНОШЕННЯ ЗАКОНІВ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА ПРО ОХОРОНУ ДОВКІЛЛЯ (PRAWO OCHRONY ŚRODOWISKA) І ОХОРОНУ ПРИРОДИ (O OCHRONIE PRZYRODY)

Кобецька Н.Р.,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри трудового,
екологічного та аграрного права

Основним об'єктом еколого-правового регулювання в Україні традиційно визнається «довкілля» («навколишнє природне середовище»). Термін «навколишнє природне середовище» став базовим поняттям Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» 1991 р., а термін «довкілля» вперше вжитий у Конституції України 1996 р. та вважається змістовним відпо-

відником поняття «навколишнє природне середовище. Сучасна українська еколого-правова доктрина сходиться в думці, що використання категорії «природа» для позначення всієї сукупності природних та природно-антропогенних комплексів і систем сьогодні є щонайменше некоректним, зважаючи на фактичну відсутність первозданих природних територій, що не піддалися впливу людини.

Екологічне законодавство сусідньої Польщі, правова система якої має певні спільні з нашою риси, є цікавим об'єктом для порівняння, вивчення особливостей регулювання відповідних відносин, виявлення ефективних механізмів, форм, способів регулювання для впровадження в Україні. Однак, цьому має передувати детальний аналіз правових джерел сусідньої держави, їх правильне розуміння і тлумачення, знання контексту впровадження та динаміки формування. Аналіз окремих наукових публікацій українських науковців, пов'язаних з розуміння основ правового регулювання охорони довкілля в Польщі, показує, що дослідники часто плутають два закони Польщі, які регулюють охорону довкілля (*ustawaz dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawoochronyśrodowiska*) і охорону природи (*ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 rokuo ochronieprzyrody*).

Закон про охорону довкілля 2001 року є базовим, основоположним в системі польського екологічного законодавства. Він прийшов на зміну першому такого характеру акту – Закону про охорону та вплив на довкілля (формування довкілля) (*ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniuśrodowiska*). У ст. 3 (ч. 1 п. 39) Закону 2001 р. «довкілля» визначається як всі природні елементи, у тому числі змінені в результаті діяльності людини, зокрема, поверхня землі, надра, води, повітря, ландшафт, клімат та інші елементи біорізноманіття, а також взаємодія між цими елементами. Виходячи з цього, вважається, що поняття «довкілля» охоплює 4 елементи: 1) живі і неживі ресурси; 2) окремі елементи, створені людиною (культурна спадщина); 3) ландшафт і цінності природи (розмаїття природи); 4) взаємозв'язок між цими елементами. Відповідно до ст. 1 цього закону він встановлює приписи охорони довкілля та умови використання природних ресурсів, з урахуванням вимог сталого розвитку, зокрема: 1) засади регулювання: а) умов охорони природних ресурсів, б) умов привнесення речовин та енергії в навколишнє середовище, в) фінансування впливу на довкілля; 2) повноваження адміністративних органів; 3) відповідальність і санкції. Дефініція поняття «охорона довкілля» закріплена в ст. 3 (ч. 1 п. 13) Закону – це дії чи утримання від дій, що дозволяють зберегти або відновити природний баланс; ця охорона полягає, зокрема, у: а) раціональному управлінні довкіллям та використанні природних ресурсів відповідно з принципами сталого розвитку, б) запобіганні забрудненню, в) відновленні природних елементів до належного їх стану.

Що стосується Закону про охорону природи 2004 р., то він має тривалішу історію, яка включає три його попередні редакції: від 10 березня 1934 року, від 7 квітня 1949 року і від 16 жовтня 1991 року. Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону 2004 р. «охорона природи» полягає в збереженні, сталому використанні та відновленні ресурсів, витворів та елементів природи: 1) дикорослих рослини, тварин та грибів; 2) особливо охоронюваних видів рослин, тварин та грибів; 3) бродячих тварин; 4) природного середовища існування; 5) середовища існу-

вання вимираючих, рідкісних і особливо охоронюваних видів рослин, тварин і грибів; 6) витворів живої і неживої природи, а також викопних залишків рослин і тварин; 7) ландшафтів; 8) зелених насаджень в містах і селах; 9) лісосмуг. Метою охорони природи є: 1) підтримання екологічних процесів та стабільності екосистем; 2) збереження біорізноманіття; 3) збереження геологічної та палеонтологічної спадщини; 4) забезпечення існування видів рослин, тварин та грибів разом із місцями їх існування, шляхом підтримання або відновлення їх належного стану; 5) охорона ландшафтних цінностей, зелених насаджень в містах і селах, а також дерев; 6) підтримання або відновлення природних місць існування, а також інших ресурсів, витворів та природних компонентів до належного їх стану; 7) формування позитивного ставлення людини до природи через освіту, інформацію та популяризацію в галузі охорони природи (ч. 2 ст. 2).

У польській науковій літературі підсумовується, що право охорони природи є окремою складовою права охорони довкілля та регулює питання охорони природи з акцентом на консервативну охорону. До того ж, законодавче поняття «довкілля» не тотожне поняттю «природа». Довкілля охоплює як елементи природні, так і ті, що зазнали впливу людини (змінені під її впливом), а поняття «природа» як об'єкт регулювання охоплює лише власне природні елементи, які є витворами самої природи, незалежні від впливу людини.

Таким чином, польське законодавство, що регулює охорону довкілля (в розумінні нашого Закон «Про охорону навколишнього природного середовища») сьогодні представлено Законом про охорону довкілля 2001 року. Природоохоронна ж його складова (на початку суто консервативна форма охорони, а пізніше в більш ширшому природоохоронному розумінні) має тривалішу історію становлення і представлена діючим сьогодні Законом про охорону природи 2004 року. За своєю сферою та предметом регулювання він відповідає сфері регулювання Законів України «Про природно-заповідний фонд України», «Про екологічну мережу України», «Про Червону книгу України» та є спеціальним (секторальним) еколого-правовим актом.

COVID-19 ЯК ФОРС-МАЖОРНА ОБСТАВИНА ЗА ДОГОВОРОМ КОНТРАКТАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Костів І.Я.,
завідувач юридичної клініки

Сільськогосподарське виробництво є діяльністю, яка характеризується високим ступенем ризику. Насамперед це зумовлено непередбачуваністю погодних умов та природних катаклізмів. Тому тема форс-мажору є надзвичайно актуальною для сільськогосподарських товаровиробників, як підстава звільнення від відповідальності за невиконання чи неналежне виконання договору контрактації.